

INNOVATION TALABALAR AXBOROTNOMASI

 <https://innoworld.net>

 +998945668868

ILMIY JURNAL

 I JOURNALS
MASTER LIST

 ISSN

INTERNATIONAL
STANDARD
NUMBERING
SYSTEM

 doi

 zenodo

 OpenAIRE

 Academic
Resource
Index
ResearchBIB

 Google Scholar

 open access.nl

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI SUV VA YER FONDI VA ULARDAN
FOYDALANISH****Bobojonov Nurimon Shaxriyor-o'g'li**

"TIQXMMI" MTUning Qarshi irrigatsiya va agrotexnologiyalar instituti, labasi
nurimonbobojonov@gmail.com

Annotatsiya: Suv va yer resurslari – jahon suv va yer fondining iqtisodiy foydalanishga yaroqli qismidir. Suv va yer, hudud inson hayotining asosi, poydevori, uning yashash maydonidir, o'z faoliyatini amalga oshiradi.

Kalit so'zlar: Fond, tuproq bonitirovkasi, o'rmon xo'jaligi, suv xo'jaligi, kon, zahira, chuchuk suv.

Abstract: Water and land resources are an economically usable part of the global water and land fund. Water and land, the territory is the basis and foundation of human life, its living space, it performs its activities.

Key words: Fund, soil monitoring, forestry, water management, mine, reserve, fresh water.

Аннотация: Водные и земельные ресурсы являются экономически полезной частью мирового водно-земельного фонда. Вода и земля, территория – это основа и фундамент жизни человека, его жизненное пространство, он осуществляет свою деятельность.

Ключевые слова: Фонд, мониторинг почв, лесное хозяйство, водное хозяйство, шахта, заповедник, пресная вода.

Kirish. Insoniyat jamiyati taraqqiyotining barcha bosqichlarida suv va yer yuzi mavjud edi, eng muhimi u almashtirib bo'lmaydigan ishlab chiqarish vositasidir. Suv va yersiz odamlar o'rtasida o'zaro munosabat bo'lishi mumkin emas. Qadim zamonlardan beri mamlakatlar o'rtasidagi urushlarning asosiy maqsadi zo'ravonlik bilan begonalarning tabiiy boyliklarini tortib olish xalqlarni o'z yerlaridan chiqarib yuborish bo'lgan.

Asosiy qism. Suv resurslari – jahon suv fondining iqtisodiy foydalanishga yaroqli qismidir. U qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi, o'rmon xo'jaligi, shuningdek, shaharsozlik va qishloq aholisining joylanishi, sanoat korxonalarining joylashuvi, transport kommunikatsiyalari va boshqa barcha turdagi inson xo'jalik faoliyati uchun zamin yaratadi. Eng katta maydonlarni qishloq xo'jaligi yerlari (35% dan ortiq), o'rmon va butalar (30%) egallaydi. Suv fondining juda ko'p qismini xo'jalikning tarmoqlari va sanoat egallagan. Qishloq xo'jalik yerlari o'zining tabiiy xususiyatlari va qishloq xo'jaligida foydalanish maqsadi bilan farq qiladi. Qishloq xo'jaligining asosiy toifalariga haydaladigan yerlar (tizimli haydaladigan va turli qishloq xo'jalik ekinlarini ekish uchun foydalaniladigan yerlar), ko'p yillik ekinzorlar (bog'lar), pichanzorlar va yaylovlar (o'tloqlar va xo'jalik hayvonlari uchun pichan yig'iladigan yaylovlar) kiradi. Yer va suv resurslari O'zbekistonning eng cheklangan resurslaridan biridir. Mamlakatimizda qishloq xo'jaligi uchun o'zlashtirish mumkin bo'lgan yerlar ko'p emas.

Aholi jon boshiga to'g'ri keladigan yer va suv miqdori yillar davomida kamayib bormoqda. Bu esa qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini rivojlanishiga to'siq bo'ladi. O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishi yer va suv resurslaridan samarali foydalanishga ham bog'liqdir. Mamlakatimizda suv va yerdan foydalanish va boshqarish sohasidagi qonunchilik va huquqiy asoslari mustahkamlanib bormoqda. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 55-moddasida "Yer, yer osti boyliklari, suv, o'simlik va hayvonot dunyosi hamda boshqa tabiiy zaxiralar umummilliy boylikdir, ulardan oqilona foydalanish zarur va ular davlat muhofazasidadir" deb belgilab qo'yilgan.

Davlat hokimiyati suv va yerni boshqarish, suv va yer resurslarini muhofaza qilish hamda suv va yerlarni noqonuniy tortib olish va noto'g'ri ishlatishni to'xtatish choralarini ko'radi. Jismoniy va yuridik shaxslar suv va yerdan belgilangan maqsadlarga muvofiq foydalanishlari lozim.

Mamlakatimizda qishloq xo'jaligi sug'oriladigan yerlari 2021 - yil yanvar holatiga ko'ra, 3259,9 ming gektarni tashkil qiladi. Yoki jami yerlarning 7,3 foizini tashkil qiladi. O'zbekistonda jon boshiga atigi 0,09 gektar ekin maydon to'g'ri keladi, shuning uchun mamlakatda qishloq xo'jaligini tobora intensiv rivojlantirishga harakat qilinmoqda. 2021 - yilning 1 - yanvar holatiga ko'ra Respublikamizning umumiy yer maydoni 44892,4 ming gektarni tashkil etgan. Shu maydon foydalanuvchilar bo'yicha quyidagicha taqsimlangan.

Qishloq xo'jaligi korxonalari, tashkilotlari va muassasalari foydalanishida bo'lgan yerlar maydoni 1990 - yilga nisbatan 2020 - yilga kelib, 12406,2 ming gektarga kamaygan. Bu o'zgarish Respublika hududida yaylov yerlarining o'rmon yer toifalariga o'tishi munosabati hamda boshqa toifadagi yerlar maydonining oshishi hisobiga ro'y bergan. Umuman olganda, yer fondi umumiy maydonining 692,6 ming gektarga kamayishi faqat uzoq muddatga foydalanishga olingan yaylov yerlarni chegaradosh davlatlarga qaytarib berilganligi hisobiga kelib chiqqan.

Respublikada jami yer fondining 46,25 foizidan qishloq xo'jalik korxonalari va tashkilotlari, 26,78 foizidan esa o'rmon xo'jaligi korxonalari foydalanmoqdalar. Sanoat, transport, aloqa, mudofaa va boshqa maqsadlarga mo'ljallangan yerlar 1990 - yilda 1821,2 gektardan 867,4 gektarga kamaygan. Lekin tabiatni muhofaza qilish, sog'lomlashtirish, rekreatsiya maqsadlariga mo'ljallangan yerlar 13,9 gektardan 710,4 ming gektarga ko'paygan. Chunki, kelajakda ham aholi o'sishi natijasida ularning yaxshi yashashi va tabiatni muhofaza etish uchun qo'shimcha yer maydonlari ajratilaveradi. 1990 - yilda Respublika yer fondining 7258,6 gektar maydoni zaxira yerlar bo'lgan bo'lsa 2019 - yilda bu ko'rsatkich 9437,7 gektarga yetgan. Bu yerlar jami yer fondining 24,7 foizini tashkil etadi. Toshkent viloyati bo'yicha yer fondi yerlarini tahlil qiladigan bo'lsak quyidagi diagrammadan ko'rinib turibdiki, eng ko'p ulush boshqa tarmoqlarda ishlatiladigan yerlar 36 foiz, pichanzorlar va yaylovlar 29 foizni, ekin yerlari 22 foizga, eng kam maydon bo'z yerlar va meliorativ qurilish holatidagi yerlarga to'g'ri keladi.

Respublikamizdagi suv fondiga nazar solsak 97 ta yer konida 64 million kub metr umumiy suv zaxiralari mavjud ekanligini ko'rishimiz mumkin. Bu suv zaxiralari asosan Toshkent, Samarqand, Surxondaryo, Namangan Andijon va Farg'ona viloyatlarida tarqalgan. Ammo Xorazm viloyati va Qoraqalpog'iston Respublikasida chuchuk suvlar deyarli mavjud emas. Buxoro va Navoiy viloyatlarida o'rtacha suv zaxiralari bor. Eng katta muammo ham mamlakatdagi suv zaxiralarining teng tarqalmaganida.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki 2025 - yilga borib yer yuzidagi davlatlarning yarmidan ko'pida suv taqchilligi yuzaga kelishi mumkin. 2050 - yilda esa bu ko'rsatkich dunyo aholisining 3/4 qismiga to'g'ri kelishi taxmin qilinmoqda.

Dunyoda bo'lgani kabi Respublikamizda ham suv resurslari cheklangan. Chuchuk suv umumiy suv resurslarining 8 foizini, ichimlik suvlarining esa 67 foizini tashkil etadi.

Mamlakatimizda aholi ichimlik suvi ta'minoti uchun 2019 - yilda 161,4 ming kub metr/sutka, ya'ni 950 ming kishiga yetarli miqdordagi chuchuk suv zaxirasi tasdiqlangan. 2020 - yilda 193 ming kub metr/sutka, ya'ni 1 mln 140 ming kishiga yetarli suv zaxiralari tasdiqlandi. Bu raqamlar shuni ko'rsatadiki yaqin o'tmishda chuchuk suv zaxiralari ko'rsatgichlari yomon emas. Lekin ayni hozirgi kundagi statistika ko'rsatgichlari yaqqol buning aksini ko'rsatmoqda desak yanglishmagan bo'lamiz.

Bugungi kunda aholi jon boshiga suvdan foydalanish me'vori sutkasiga 115- 240 litr bo'lib, bu dunyodagi o'rtacha ko'rsatgichdan past hisoblanadi. Misol uchun, Birlashgan Arab Amirliklarida kuniga 700 litr, Rossiyada 400 litr, AQSHda 200 litr, Germaniyada esa 130 litr suv sutkalik normani tashkil qilmoqda. Ichimlik suvi tanqisligi bo'yicha ko'rsatgichlar yaqin yillarda oshib borishi taxmin qilinayotgani hech kimga sir emas. Negaki, Yer sharining uchdan ikki qismi suvliklardan iborat. Buning 97 foizi sho'r suv, 3 foizi chuchuk suvdur. Shuning ham 2 foizi muzliklardagi suvlar hisoblanadi.

Xulosa. Mamlakatimizda suv va yerdan foydalanishning asosiy tamoyillariga suv va yerdan oqilona foydalanish, uni muhofaza qilish hamda ekin ekiladigan yerlarni muhofaza qilish majburiyati kiradi. Suv va yerni muhofaza qilish va undan oqilona foydalanish uchun mas'ul bo'lgan tashkilotlar tuproq unumdorligini yaxshilash, cho'llanish, sho'rlanish, tuproq eroziyasi va yer ifloslanishining oldini olish choralari ko'radi. Davlat suv va yerdan foydalanish ustidan qat'iy nazoratni amalga oshiradi, suv va yerdan foydalanishni rejalashtiradi va foydalanilmagan suv va yerlarni hisobga oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 - yil 17 - iyundagi "Qishloq xo'jaligida yer va suv resurslaridan samarali foydalanish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 5742 - son farmoni.

2. Mirziyoyev SH. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib yangi bosqichga ko'taramiz - Toshkent: O'zbekiston, 2017.

3. O'zbekiston Respublikasi Statistika Boshqarmasi.

4. Ziyomuxammedov A.E. Tuproq organik moddasi va unumdorligi.
Toshkent, “O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi”, 2008.

5. Internet saytlari.

INNOVATIVE
WORLD